

Мр Слободан Мартиновић

ДИСЦИПЛИНСКА ОДГОВОРНОСТ УЧЕНИКА ОСНОВНЕ И СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

1. Увод

Нови Закон о основама система образовања и васпитања (у даљем тексту: Закон)¹ унео је значајне промене у материју права, обавеза и одговорности ученика основне и средње школе.

Посебно значајне промене Закон је унео у материју дисциплинске одговорности ученика. Те промене се не могу оценити јединственом оценом због тога што Закон садржи решења која су несумњиво добра али и решења која су несумњиво лоша и/или непотпуна и непрецизна, укључујући и тешке пропусте и омашке приликом састављања текста.²

Пре ступања на снагу Закона, дисциплинска одговорност ученика била је уређена одредбама раније важећег Закона о основама система образовања и васпитања (члан 96. ст. 3 - 5),³ као и одредбама посебних закона у области образовања и васпитања – Закона о основној школи (чл. 65. и 66),⁴ и Закона о средњој школи (чл. 62. и 65).⁵

Ступањем на снагу Закона (11. септембар 2009. године), одредбе посебних закона у области образовања и васпитања које су уређивале дисциплинску одговорност ученика престале су да важе, што значи да је Закон уредио и материју која је раније била уређена посебним законима. То је свакако добро решење, посебно због тога што су постојале нејасноће и противречности између одредаба раније важећег Закона о основама система

¹ „Службени гласник РС”, број 72/09.

² О томе с колико је пажње рађено на састављању текста Закона сведоче и тешки облици незнања, који се не би могли очекивати с обзиром на рад читавог тима стручњака на изради тог акта. Тако, на пример, законодавац, говорећи о једној од тежих повреда обавеза ученика (члан 113. став 3. тачка 4), помиње наркотичка средства као нешто што не спада у психоактивне супстанце (!) – „...давање ученику и употреба... наркотичког средства или психоактивне супстанце“. Премда се следећа два примера не односе непосредно на материју дисциплинске одговорности, навешћу их због њихове упечатљивости. Прво, законодавцу, како изгледа, није познато да се у дефектологе убраја и логопед. Тако он о логопеду говори као о стручном сараднику који није дефектолог (члан 116. став 6). Друго, и још чудније, у члану 45. став 6, законодавац прави разлику између психичког и емоционалног здравља, као да емоционално здравље не спада у психичко здравље (!).

Поред тога, у Закону постоје и правописне грешке и правописне недоследности. Када је реч о материји коју обрађује овај чланак, такви пропусти се односе, на пример, на употребу придева *одељењски*, који је написан час неправилно, односно као *одељенски* (чл. 113. став 1. и 114. став 2), час правилно (члан 115. став 1. тачка 1).

³ „Службени гласник РС“, бр. 62/03, 64/03-исправка, 58/04, 62/04-исправка, 79/05-др. закон и 101/05-др. закон.

⁴ „Службени гласник РС“, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/02, 62/03-др. закон, 101/05-др. закон и 72/09-др. закон).

⁵ „Службени гласник РС“, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/02 и 62/03-др. закон, 101/05-др. закон и 72/09-др. закон).

образовања и васпитања и одредаба посебних закона. Поред тога, раније важеће одредбе посебних закона садржале су, у материји дисциплинске одговорности, неке неоправдане разлике између ученика основне школе и ученика средње школе.⁶

Поред одредаба Закона, на материју дисциплинске одговорности ученика примењују се и одредбе Закона о општем управном поступку⁷ и одредбе општег акта школе, на чију примену упућује Закон. Најзад, иако Закон о томе ништа не говори, приликом детаљнијег уређивања дисциплинске одговорности општим актом, школа треба да узме у обзир и одредбе казних закона које дефинишу појмове битне за утврђивање те врсте одговорности ученика.⁸

У овом чланку предузета је анализа законског текста о дисциплинској одговорности ученика. При обављању тог посла покушао сам да будем довољно добронамеран тако што сам истакао и похвалио добра законска решења, али и довољно отворен и савестан тако што сам уочио и критиковао решења која се свакако не могу назвати прихватљивим и правнотехничке недостатке.

2. Појам дисциплинске одговорности

Када говоримо о дисциплинској одговорности ученика основне и средње школе, мислимо на одговорност за повреду њихових обавеза у вези са школовањем, утврђених законом или општим актом школе, као и на одговорност за повреду забрана дискриминације, насиља и злостављања, утврђених Законом.

Када је реч о односу дисциплинске одговорности према другим облицима одговорности (кривичној, прекршајној и материјалној), она је од њих независна – ученик може дисциплински одговорати без обзира на то што за повреду обавезе или забране коју је учинио, а која има обележја кривичног дела или прекршаја и/или којом је неком причињена штета, против њега није вођен кривични или прекршајни поступак нити је покренут судски поступак за накнаду штете; али и обратно – за повреду обавезе или забране ученик може одговорати и дисциплински, и кривично, односно прекршајно, и материјално (ако су испуњени услови за те облике одговорности).

3. Принцип легалитета код дисциплинске одговорности ученика

Принцип легалитета је, сасвим сигурно, најважнији принцип у свим поступцима у којима се утврђује нечија одговорност и одређује нека санкција, па, следствено томе, и у поступку утврђивања дисциплинске одговорности ученика. Тај принцип најбоље изражава латинска правничка изрека: *Nullum crimen, nulla poena sine lege*.⁹*

⁶ Ипак, новим законима о основној и средњој школи можда ће поново бити уређени неки аспекти дисциплинске одговорности ученика, можда и на начин који ће (поново) направити разлику у тој материји између ученика основне и средње школе. Та могућност изричито је утврђена и Законом, када он, у члану 113. став 2, помиње и посебан закон као акт којим се могу утврдити теже повреде обавеза ученика.

⁷ “Службени лист СРЈ”, бр. 33/97 и 31/01.

⁸ Додуше, реч је о појмовима чије је преузимање из казних закона постало уобичајено, тако да би се могло рећи да се њихово коришћење подразумева и без њиховог уношења у општи акт школе. Ипак, општи акт школе биће потпунији ако се у њега унесу поменути појмови.

⁹ Нема злочина ни казне без закона. Латинска правна правила и правничке изреке који су означени звездицом преузети су из књиге др Драгомира Стојчевића и др Анте Ромца – *Dicta et regulae iuris* (Латинска правна правила, изреке и дефиниције са преводом и објашњењима), „Савремена администрација“, Београд 1989.

Тај принцип утврђен је у члану 34. став 1. Устава Републике Србије¹⁰ на следећи начин: “Нико се не може огласити кривим за дело које, пре него што је учињено, законом или другим прописом заснованим на закону није било предвиђено као кажњиво, нити му се може изрећи казна која за то дело није била предвиђена.”

Принцип легалитета Закон формулише на следећи начин: “Ученик може да одговара за лакшу повреду обавезе утврђену општим актом школе, за тежу повреду обавезе која је у време извршења била прописана овим или посебним законом и за повреду забране из чл. 44. и 45. овог закона” (члан 113. став 2).

Овде ће бити понуђена потпунија формулација принципа легалитета. Тај принцип потребно је различито формулисати за дисциплинску одговорност за лакше повреде обавеза ученика у односу на дисциплинску одговорност за теже повреде обавеза ученика и за повреде забрана.

Када је реч о одговорности за лакше повреде обавеза ученика, принцип легалитета могао би да гласи:

„Ученик може бити оглашен одговорним само за лакшу повреду обавеза ученика која је у тренутку извршења била утврђена општим актом школе, и може му се изрећи васпитна мера утврђена у Закону, ако се, без вођења васпитно-дисциплинског поступка, утврди да су испуњени сви прописани услови за његову одговорност и за изрицање мере, а посебно његова кривица за учињену повреду.“

Из наведене формулације могу се извести следећи елементи принципа легалитета у односу на одговорност за лакше повреде обавеза ученика:

- 1) утврђеност повреде обавезе ученика општим актом школе, у тренутку извршења;
- 2) могућност изрицања само васпитне мере прописане Законом;
- 3) могућност изрицања васпитне мере без вођења васпитно-дисциплинског поступка, али тек ако је утврђено да су испуњени сви прописани услови за одговорност ученика и за изрицање мере, а посебно његова кривица за учињену повреду.

Принцип легалитета у односу на одговорност за теже повреде обавеза ученика и повреде забрана, могао би да гласи:

„Ученик може бити оглашен одговорним само за тежу повреду обавеза ученика утврђену Законом или посебним законом у области образовања и васпитања, или за повреду забране утврђене Законом, које су биле прописане у тренутку извршења повреде обавезе или забране, и може му се изрећи васпитно-дисциплинска мера утврђена у Закону, ако се у васпитно-дисциплинском поступку, спроведеном применом правила општег управног поступка, утврди да су испуњени сви прописани услови за његову одговорност и за изрицање мере, а посебно његова кривица за учињену повреду“.

Из наведене формулације могу се извести следећи елементи принципа легалитета у односу на одговорност за учињену тежу повреду обавеза ученика или повреду забране:

- 1) прописаност повреде обавезе ученика Законом, Законом о основној школи или Законом о средњој школи, у тренутку извршења;
- 2) прописаност повреде забране Законом, у тренутку извршења;
- 3) могућност изрицања само васпитно-дисциплинске мере прописане Законом;
- 4) могућност изрицања васпитно-дисциплинске мере тек након васпитно-дисциплинског поступка, спроведеног применом правила општег управног поступка, ако је у том поступку утврђено да су испуњени сви прописани услови за одговорност ученика и изрицање мере, а посебно његова кривица за учињену повреду.

¹⁰ „Службени гласник РС“, број 83/06.

Принцип легалитета, дакле, подразумева утврђивање дисциплинске одговорности ученика не само применом закона него и општег акта школе. Разуме се, општим актом школа сме да уреди само она питања која нису уређена законом или да дефинише појмове од којих се мора поћи приликом утврђивања одговорности ученика. У складу са реченим, школа општим актом:

- 1) утврђује лакше повреде обавеза ученика;
- 2) дефинише појмове од којих се мора поћи приликом утврђивања одговорности ученика (урачунљивост, умишљај, нехат, нужна одбрана, крајња нужда, стварна и правна заблуда, време и место извршења повреде обавезе или забране, итд.);¹¹
- 3) утврђује које околности, као олакшавајуће или отежавајуће треба узети у обзир приликом избора васпитне, односно васпитно-дисциплинске мере;¹²
- 4) одређује када ће се сматрати да се ради о учесталом чињењу лакших повреда обавеза ученика (што према члану 113. став 3. тачка 8) Закона представља тежу повреду обавеза ученика);
- 5) уређује поступак утврђивања одговорности за лакше повреде обавеза ученика;¹³
- 6) утврђује случајеве у којима директор доноси решење о утврђивању одговорности и изрицању мере, решење о ослобађању ученика од одговорности и решење о обустављању васпитно-дисциплинског поступка.
- 7) утврђује какве одлуке школски одбор доноси по жалби на изречену меру.

¹¹ Ти појмови ће се у општем акту школе дефинисати аналогном применом одредаба казних закона.

¹² И овде ће се одредбе општег акта школе сачинити аналогном применом одредаба казних закона.

¹³ Васпитне мере изричу се за лакше повреде обавеза ученика без вођења дисциплинског поступка. То ипак не значи да се васпитна мера може изрећи без утврђивања одговорности ученика, а то ће се учинити у складу с одредбама општег акта.

При томе, уколико се ради о повреди учињеној у школи или школском дворишту, ученик ће одговарати и за повреде које нису у непосредној вези са неким обликом образовно-васпитног рада, пошто је ученик за све време које проводи у школи и школском дворишту обавезан да поштује школске прописе, без обзира на то да ли се, на пример, налази на часу, на школској приредби или на одмору.

Што се тиче понашања ван школе и школског дворишта, сматрам да је оно релевантно за дисциплинску одговорност ученика само ако је у вези с неким обликом образовно-васпитног процеса који се одвија ван школе (организовано гледање представе или посета изложби слика у дому културе; екскурзија, настава у природи, крос итд.). Примера ради, ученик који омета пројекцију филма на коју је дошао сам или с родитељима не подлеже дисциплинској одговорности; он ће бити дисциплински одговоран само ако се ометање десило за време посете биоскопу коју је организовала школа.

Време извршења повреде обавезе или забране јесте, на основу аналогије коју изводимо из кривичног и прекршајног права, време када је извршилац радио (када су у питању повреде извршене чињењем) или био дужан да ради (када су у питању повреде извршене нечињењем), без обзира на то када је наступила последица.

Утврдити време извршења повреде изузетно је важно због тога:

- 1) што је дисциплински одговорно само лице које је у време извршења повреде имало својство ученика школе;
- 2) што урачунљивост и виност (кривица) треба да постоје у време извршења;
- 3) што се васпитна и васпитно-дисциплинска мера могу изрећи само у току школске године у којој је извршена повреда;
- 4) што се на извршиоца примењују закон и општи акт који су важили у време извршења повреде (осим ако су блажи по извршиоца).

4.1. Врсте повреда обавеза ученика и повреда забрана

4.1.1. Лакше и теже повреде обавеза ученика

Из одредбе члана 113. став 2. Закона произлази, између осталог:

- 1) да се лакше повреде обавеза ученика утврђују општим актом школе;
- 2) да су теже повреде обавеза ученика утврђене Законом и посебним законом у области образовања и васпитања;¹⁴
- 3) да су повреде забрана утврђене Законом.

Закон не прецизира то о ком општем акту школе се ради. То може бити статут школе, али и неки други акт (правилник о дисциплинској одговорности ученика), а могуће је и комбиновано уређивање – статутом и другим општим актом.

Као лакша повреда обавезе ученика општим актом школе може се оквалификовати свако понашање које представља кршење обавеза ученика а не може се подвести под неку од законом прописаних тежих повреда обавеза ученика нити под законом прописане повреде забрана. То би могли бити следећи облици понашања:

- 1) неоправдано закашњавање на наставу или друге облике образовно-васпитног рада;
- 2) напуштање часа или другог облика образовно-васпитног рада, без одобрења наставника или стручног сарадника,
- 3) неоправдано изостајање из школе до 34 часа;

¹⁴ Погледати напомену број 6.

4) недолично понашање према другим ученицима, запосленима у школи или трећим лицима у просторијама школе или школском дворишту, или за време извођења образовно-васпитног рада који се изводи ван њих;

5) ометање извођења наставе или других облика образовно-васпитног рада;

6) неблаговремено правдање изостанака;

7) нарушавање естетског изгледа просторија школе и/или школског дворишта; итд.

Према члану 113. став 3. Закона, теже повреде обавеза ученика су:

1) уништење, оштећење, скривање, изношење, преправка или дописивање података у евиденцији коју води школа или друга организација, односно орган;

2) преправка или дописивање података у јавној исправи коју издаје школа или орган, односно исправи коју изда друга организација;

3) уништење или крађа имовине школе, привредног друштва, предузетника, ученика или запосленог;

4) подстрекавање, помагање, давање ученику и употреба алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце;

5) уношење у школу или другу организацију оружја или другог предмета којим може да угрози или повреди друго лице;

6) свесно непридржавање правила и мера за безбедност ученика;

7) употреба мобилног телефона, електронског уређаја и другог средства у сврхе којима се угрожавају права других или у сврху преваре у поступку оцењивања;

8) неоправдано изостајање са наставе најмање 35 часова;

9) учестало чињење лакших повреда обавеза.¹⁵

Законом утврђене теже повреде обавеза ученика односе се, дакле, и на ученике основне и на ученике средње школе. То се може сматрати бољитком у односу на раније стање, у којем је постојала разлика између тежих повреда обавеза ученика основне школе и тежих повреда обавеза ученика средње школе.¹⁶ Прављење такве разлике није било оправдано будући да разлике у погледу могућности за чињење повреда обавеза, које свакако, због различитог узраста, постоје између ученика основне школе и ученика средње школе, не значе да ученици обе врсте школа не могу чинити исте врсте повреда.

Заслужује похвалу и то што је Закон, за разлику од Закона о основној школи и Закона о средњој школи, чије су одредбе о тежим повредама обавеза ученика престале да важе, као тежу повреду обавеза прописао и крађу имовине лица запослених у школи, што није представљало повреду обавезе ученика ни према Закону о основној школи нити према Закону о средњој школи (?!).

Такође, прописивање забране злоупотребе савремених техничких средстава (члан 113. став 3. тачка 7) као повреде обавезе ученика, примерено је новим околностима у којима се ученици школују.

Коначно, третирање учесталог вршења лакших повреда обавеза ученика као теже повреде обавезе сасвим је разумљиво и прихватљиво. Закони о основној и средњој школи нису познавали ову повреду обавеза ученика, што се може сматрати њиховим недостатком.

¹⁵ Неоправдано изостајање с наставе најмање 35 часова и учестало чињење лакших повреда обавеза ученика Закон наводи у истој тачки (члан 113. став 3. тачка 8), као да се ради о једној повреди обавеза ученика. Моје је мишљење да је (и овде) реч о непажњи законодавца – не може бити сумње у то да се ради о две различите повреде обавеза ученика, које је требало навести у две посебне тачке.

¹⁶ Пре ступања на снагу Закона, теже повреде обавеза ученика биле су утврђене у члану 65. став 4. Закона о основној школи и члану 62. став 4. Закона о средњој школи.

Закон уводи ту повреду обавеза полазећи од правилног закључка да више учињених лакших повреда обавеза ученика не представљају тек пуки низ таквих повреда, нити је тежина таквих повреда тек пуки збир тежина сваке од њих понаособ, већ више учињених лакших повреда чини нову целину, која представља биће нове, теже повреде обавеза ученика.

Мишљења сам да примедбу заслужује подизање доње границе за постојање теже повреде обавезе ученика због неоправданог изостајања с наставе, са ранијих 26 часова на 35 часова. Не делује убедљиво законодавчева процена да је раније важећа граница од 25 неоправданих часова престрога постављена.

4.1.2. Повреде забрана

Према одредби члана 113. став 2. Закона, ученик дисциплински одговара, између осталог, и за повреде забрана из чл. 44. и 45. Закона. Одредбе чл. 44. и 45. Закона забрањују дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање.

1. Према одредби члана 44. став 1. Закона, у установи су забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења, и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације, као и подстицање или неспречавање таквих активности.

Дискриминацију лица или групе лица представља свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства (члан 44. став 2).

При томе треба имати на уму да се не сматрају дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају (члан 44. став 3).

2. Одредба члана 45. став 1. закона забрањује у установи физичко, психичко и социјално насиље; злостављање и занемаривање деце и ученика, ко и физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуалну злоупотреба деце и ученика или запослених.

Насиље и злостављање представља сваки облик једанпут учињеног или понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета и ученика или запосленог (члан 45. став 2).

Закон, у члану 45. став 5, наводи облике понашања који спадају у физичко насиље у смислу његових одредаба. То су:

- физичко кажњавање деце и ученика од стране запослених и других одраслих особа;
- свако понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог;
- насилно понашање запосленог према деци, ученицима или другим запосленим, као и ученика према другим ученицима или запосленим.

Психичко насиље састоји се од понашања које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког здравља и достојанства детета и ученика или запосленог (члан 45. став 6. Закона).¹⁷

Социјално насиље обухвата свако понашање којим се дете и ученик искључују из групе вршњака и различитих облика социјалних активности установе (члан 45. став 7).

3. Занемаривање и немарно поступање представља пропуштање установе или запосленог да обезбеди услове за правилан развој детета и ученика (члан 45. став 3. Закона).

Пажљивији читалац приметитиће да законодавац (поново) није довољно јасан. Имајући у виду, наиме, да занемаривање и немарно поступање „представља пропуштање установе или запосленог да обезбеди услове за правилан развој детета и ученика“ (члан 45. став 3. Закона), поставља се питање како ученик може да одговара за повреду забране занемаривања. Одговор је недвосмислен: законодавац је (омашком) пропустио да одговорност ученика ограничи на повреду забрана дискриминације, насиља и злостављања.

С друге стране, законодавац је неоправдано ограничио могућност одговорности ученика на повреду забрана из чл. 44. и 45. Закона. Другачије речено, законодавац је пропустио да утврди могућност одговорности ученика за повреду забране из члана 46. Закона – забране страначког организовања и деловања. Овоо је несумњиво један од тежих недостатак Закона, будући да пунолетни ученици несумњиво могу извршити повреду наведене забране.

5. Кривица као основ дисциплинске одговорности

Основ дисциплинске одговорности ученика јесте кривица (виност), која подразумева његов психички однос (свест и/или вољу) према повреди обавезе или забране коју је учинио.

Треба напоменути да Закон не поставља као услов дисциплинске одговорности одређени узраст извршиоца, као што је случај са свим другим облицима одговорности. То значи да је довољно да је извршилац у тренутку извршења повреде био ученик школе, без обзира на то колико година живота је навршио.

Ипак, као и у кривичном и прекршајном праву, неопходно је да извршилац буде урачунљив – у супротном не може бити одговоран пошто је урачунљивост неопходна подлога за виност, односно кривицу. Није урачунљив извршилац повреде обавезе ученика који у време њеног извршења није могао да схвати значај свог дела или није могао управљати својим поступцима услед душевне болести, привремене душевне поремећености, заосталог душевног развоја или друге теже душевне поремећености. С обзиром на то да се као извршиоци повреда обавеза ученика појављују и лица сасвим раног узраста, о њиховој урачунљивости школа у дисциплинском поступку посебно треба да води рачуна.

Постоје два основна облика кривице: умишљај (*dolus*) и нехат (*culpa*).

Повреда је учињена с умишљајем кад је учинилац био свестан свог дела и хтео је његово извршење (директан умишљај, *dolus directus*) или је био свестан да услед његовог чињења или нечињења може наступити забрањена последица, коју није хтео, али је пристао на њено наступање (евентуални умишљај, *dolus eventualis*).

Повреда је учињена из нехата кад је учинилац био свестан да услед његовог чињења или нечињења може наступити забрањена последица, али је олако држао да ће је моћи спречити или да она неће наступити (свесни нехат) или кад није био свестан могућности

¹⁷ У ствари, Закон говори о угрожавању *психичког и емоционалног* здравља, погрешно посматрајући емоционалну сферу као нешто што не припада сфери психичког (?!). У чланку је напуштен тако бесмислен начин изражавања.

наступања забрањене последице, иако је према околностима и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности (несвесни нехат).

Закон не прописује степен кривице који је потребан да би ученик био одговоран. То значи да је за одговорност довољан и најблажи степен кривице (несвесни нехат), а ако се ради о тежем степену кривице (свесни нехат, евентуални или директни умишљај) то је околност која свакако треба да утиче на одлуку о васпитној или васпитно-дисциплинској мери (као отежавајућа околност). Ипак, не треба заборавити да се највећи број повреда обавеза ученика и повреда забрана може извршити искључиво умишљајем (преправка или дописивање података у јавној исправи; крађа имовине школе, привредног друштва, предузетника, ученика или запосленог; употреба техничких средстава у сврху преваре у поступку оцењивања; итд.).

6. Разлози који искључују дисциплинску одговорност ученика

На овом месту биће речи о разлозима чије постојање, и поред испуњености горе наведених услова, искључује дисциплинску одговорност ученика.

6.1. Разлози који искључују постојање повреде обавезе

Постојање две врсте околности искључује постојање повреде обавезе ученика.

1. Радња извршена у нужној одбрани, иако има сва обележја из описа повреде обавезе ученика, не представља такву повреду, нити уопште противправну радњу. Нужна одбрана је она одбрана која је неопходно потребна да учинилац од свог добра или добра другог одбије истовремени противправни напад.

Примера ради, ученик који, бранећи се од напада, задаје ударце другом ученику или ученик који се умеша у тучу да би заштитио свог нападнутог друга, неће бити дисциплински одговоран повреду забране насиља. Ипак, за прекорачење нужне одбране ученик ће одговарати. Оно постоји ако се у одбијању противправног напада пређе граница одбране која је неопходно потребна да би се тај напад одбио.

2. Радња извршена у крајњој нужди, иако има сва обележја из описа повреде обавеза ученика, не представља такву повреду, нити уопште противправну радњу. Крајња нужда постоји када је радња извршена да би учинилац од свог добра или добра другог отклонио истовремену нескривљену опасност која се на други начин није могла отклонити, а при томе учињено зло није веће од зла које је претило.

На пример, у случају избијања пожара у школи ученик неће (под условом да није крив за његово избијање) одговарати дисциплински за то што је, да би побегао од пламена, разбио стаклена врата школе.

6.2. Разлози који искључују виност (кривицу)

Урачунљивост је основ виности, односно кривице. Ако неко лице није урачунљиво у време извршења радње, ако није способно да схвати значај свог дела или да управља својим поступцима (услед трајне или привремене душевне поремећености или заосталог душевног развоја, оно не може бити ни вино (криво), не може било коју радњу извршити ни с умишљајем нити из нехата, па не може бити ни дисциплински одговорно.

Постојање принуде, која се огледа у примени физичке силе или озбиљне претње да ће се напасти на живот или тело ученика или њему блиског лица, искључује његову

одговорност, јер лице које поступа под дејством принуде или озбиљне претње не поступа по својој вољи, тако да му се учињена повреда не може урачунати. Примера ради, ученик који у школском дворишту, под претњом батина од снажнијих хулигана, проба наркотичко средство, неће бити одговоран за употребу тог средства; ученик којем отац забрањује да похађа наставу неће бити одговоран за неоправдано изостајање итд.

Постојање стварне заблуде код ученика у време извршења повреде такође искључује његову одговорност. Стварна заблуда постоји када учинилац у време извршења повреде није био свестан неког њеног одређеног обележја или је погрешно сматрао да постоје околности према којима би, да су стварно постојале, радња била дозвољена. Тако, на пример, ученик који из туђе јакне, поступајући у заблуди да је јакна његова, узме новац, неће одговарати за кривично дело крађе; ученик који из понуђене чаше отпије гутљај алкохолног пића, поступајући у заблуди да је у чаши сок, неће одговарати за употребу алкохола, итд.

Треба узети да и постојање оправдане правне заблуде, заблуде о забрањености учињеног дела, извињава ученика, односно искључује његову одговорност.

7. Васпитно-дисциплински поступак против ученика

Ваља напоменути да покретање и вођење васпитно-дисциплинског поступка и изрицање васпитно-дисциплинске мере никако не треба схватити као право органа школе у смислу субјективног права, на чије вршење је имао овлашћен, али не и обавезан. Одлучивање о дисциплинској одговорности ученика спада у надлежност школе, она тиме врши своју функцију, поверену законом, и обавезна је да у случају кршења обавеза ученика и кршења забрана предузима законом прописане мере.

Васпитно-дисциплински поступак не води се због учињене лакше повреде обавеза ученика (члан 115. став 2. Закона).

У складу с начелом легалитета, ученик може бити оглашен одговорним за тежу повреду обавезе или повреду забране и може му бити изречена васпитно-дисциплинска мера само после законито спроведеног васпитно-дисциплинског поступка.

У васпитно-дисциплинском поступку посебно треба водити рачуна о претпоставци невиности. Да би се изрекла васпитно-дисциплинска мера, у поступку треба да буде доказано (а не само да постоји сумња или вероватноћа) да је ученик извршио повреду и да је за њу крив; он није дужан да доказује своју невиност, која се, док се друкчије не докаже, претпоставља (*praesumptio iuris tantum* – законска оборива претпоставка). У случају да се ученикова кривица не докаже, он треба да буде ослобођен, пошто се тада примењују правила *In dubio pro reo*¹⁸ и *Si non pareat, absolvito*.¹⁹

Покретање и вођење васпитно-дисциплинског поступка Закон уређује у члану 114.²⁰ Према одредбама тог члана Закона, васпитно-дисциплински поступак је хитан и покреће се закључком директора школе. Пошто Закон не каже ништа о томе ко може иницирати покретање поступка, следи закључак да васпитно-дисциплински поступак може да иницира

¹⁸ У сумњивом случају – у корист оптуженог.

¹⁹ Ако се (кривица оптуженог) не докаже, биће ослобођен.

²⁰ Овде је Закон потпунији у односу на раније важеће прописе о овој материји. Подсећам на то да раније важећи Закон о основама система образовања и васпитања, осим одредаба о застарелости, уопште није садржао одредбе о покретању и вођењу дисциплинског поступка, а такве одредбе не садрже ни Закон о основној школи нити Закон о средњој школи.

свако лице које је стекло сазнање о извршеној повреди обавезе или забране. Закључак о покретању поступка садржи:

- податке о ученику,
- опис теже повреде обавезе, односно повреде забране,
- време, место и начин извршења повреде обавезе или забране,
- одговарајуће доказе.

Закључак се доставља:

- ученику, односно његовом родитељу или старатељу (ако је ученик малолетан),
- одељењском старешини ученика,
- стручним сарадницима, односно одговарајућем стручном тиму.

Закон не каже изричито ко води поступак, али се може закључити да је на то овлашћен директор, као орган који поступак покреће и окончава га (у првом степену) доношењем решења, о чему ће још бити речи. Уосталом, на вођење васпитно-дисциплинског поступка примењују се правила општег управног поступка, а тим правилима је ближи став према којем је орган који покреће поступак и доноси решење овлашћен и на вођење поступка.

Ученик мора бити саслушан у васпитно-дисциплинском поступку, при чему се саслушање малолетног ученика обавља у присуству родитеља (или старатеља). Поставља се питање значења исказа *мора бити саслушан*. Да ли то значи да се поступак не може окончати без саслушања ученика, чак и у случају да он одбија да буде саслушан, што би био дослован смисао тог исказа? Сматрам да такав закључак не би био исправан – ученику се мора омогућити саслушање, мора му се омогућити да се изјасни о свим околностима које су од значаја за утврђивање његове одговорности, али ако он и/или његов родитељ не желе да искористе ту могућност, поступак се и без тога може окончати.

Као што је већ речено, Закон упућује на примену правила општег управног поступка на вођење васпитно-дисциплинског поступка. Иако Закон то не каже, јасно је да се ради о сходној, прилагођеној примени тих правила, садржаних у Закону о општем управном поступку.

Васпитно-дисциплински поступак окончава се решењем. Закон не каже изричито, осим у случају доношења решења о искључењу ученика из средње школе, ко доноси решење којим се (у првом степену) окончава васпитно-дисциплински поступак. Ипак, из одредбе члана 115. став 12, према којој, између осталог, „Жалба одлаже извршење решења директора“, поуздано се може закључити да је за доношење решења надлежан директор школе.

Решењем се:

- 1) утврђује одговорност ученика и изриче му се васпитно-дисциплинска мера;
- 2) ученик ослобађа одговорности; или се
- 3) поступак обуставља.

Општим актом треба утврдити под којим условима директор доноси свако од три наведене врсте решења. При томе ће се поћи од сходне примене правила општег управног поступка, али и од аналогije са решењима у казним законима.

8. Дисциплинска одговорност и питање заступања ученика

Заступање малолетног детета уређују одредбе Породичног закона.²¹ Према његовим одредбама, најпре, родитељи имају право и дужност да се старају о детету, а под старањем се, између осталог, подразумева и заступање детета (члан 68. ст. 1. и 2).

²¹ „Службени гласник РС“, број 18/05.

Према одредбама члана 72. ст. 1. и 2. истог закона, право је и дужност родитеља да заступају дете у свим правним пословима и у свим поступцима изван граница пословне и процесне способности детета (законско заступање), а право је и дужност родитеља и заступање детета у свим правним пословима и у свим поступцима у границама пословне и процесне способности детета, осим ако није другачије одређено законом (вољно заступање).

Родитељско право, које обухвата и заступање детета, родитељи врше заједнички и споразумно, када воде заједнички живот, као и онда када не воде заједнички живот а закључе споразум о заједничком вршењу родитељског права, који је одобрио суд (члан 75). Самостално вршење родитељског права Породични закон уређује у чл. 77. и 78.

Потребно је наведене одредбе Породичног закона довести у везу са дисциплинском одговорношћу ученика, наравно – малолетног ученика, пошто пунолетан ученик, по правилу, нема законског заступника.²² Примењене на дисциплинску одговорност ученика, одредбе Породичног закона овлашћују родитеља на заступање ученика. Ово право и дужност родитеља ученика односи се и на његовог старатеља.

И правила општег управног поступка, која се примењују на вођење васпитно-дисциплинског поступка (члан 114. став 4. Закона), захтевају да процесно неспособну странку (а то је странка која није потпуно пословно способна) у управном поступку заступа законски заступник (члан 43. став (2) Закона о општем управном поступку).

Али, обавеза родитељског заступања ученика не исцрпљује се, по мом мишљењу, у васпитно-дисциплинском поступку. Не само у том поступку, него у свим случајевима одлучивања о правима, обавезама и одговорностима ученика, родитељу се достављају акти органа школе, позиви, одлуке и друга писмена, он присуствује саслушању ученика а овлашћен је и на подношење правних средстава против одлука органа школе.

Ако родитељи родитељско право врше заједнички и споразумно, достављање писмена може се извршити било ком родитељу, а у случају самосталног вршења родитељског права – родитељу који самостално врши родитељско право.

Најзад, Закон изричито прописује обавезу школе да, у случају да малолетан ученик учини повреду обавезе или забране, о томе одмах обавести његовог родитеља, односно старатеља и укључи га у одговарајући поступак (члан 115. став 9).

9. Васпитне и васпитно-дисциплинске мере

Ученику се може изрећи само она васпитна или васпитно-дисциплинска мера која је у време извршења повреде била прописана Законом, уз један изузетак, који ће бити наведен када буде речи о васпитно-дисциплинским мерама за теже повреде обавеза ученика.

За разлику од раније важећег Закона о основама система образовања и васпитања и посебних закона, који су познавали само васпитно-дисциплинске мере, Закон мере које се могу изрећи ученику дели на две групе – на васпитне мере, које се изричу за учињене лакше повреде обавеза ученика, и на васпитно-дисциплинске мере, које се изричу за теже повреде обавеза ученика и за повреде забрана.

Оно што, као ново законско решење, ваља похвалити, јесте увођење, у члану 113. став 1. Закона, обавезе школе на обављање појачаног васпитног рада, уз учешће родитеља односно старатеља, са учеником који:

²² Осим у случају продужења родитељског права (члан 85. Породичног закона) или лишења пословне способности (члан 124. Породичног закона).

- врши повреде правила понашања или се не придржава одлука директора и органа школе;

- неоправдано изостане с наставе пет часова;

- својим понашањем угрожава друге у остваривању њихових права.

Активности појачаног васпитног рада обухватају:

- рад у оквиру одељењске заједнице,

- стручни рад одељењског старешине, педагога, психолога и посебних тимова,

- сарадњу са одговарајућим установама социјалне, односно здравствене заштите (ако је то неопходно).

На тај начин је законодавац посветио дужну пажњу и другим мерама којима треба утицати на ученика који крши своје обавезе, чиме је, сасвим оправдано, испољио став да васпитне и васпитно-дисциплинске мере не треба сматрати довољним корективом непримереног понашања ученика.

9.1. Васпитне мере

Као што је већ речено, за лакше повреде обавеза ученика, које се утврђују општим актом школе, могу се изрећи васпитне мере. Васпитне мере утврђене су Законом (члан 115. став 1. тачка 1). То су:

1) опомена (одељењског старешине),

2) укор одељењског старешине,

3) укор одељењског већа.

Овде је Закон исправио неприхватљиву разлику у регулативи коју су садржали закони о основној и средњој школи, од којих је један закон (Закон о основној школи) прописао мере за лакше повреде обавеза ученика, док је други закон (Закон о средњој школи) само набројао све могуће мере које се могу изрећи, не прописавши које се мере изричу за лакше а које за теже повреде обавеза ученика.

9.2. Васпитно-дисциплинске мере за теже повреде обавеза ученика

Васпитно-дисциплинске мере које се могу изрећи за теже повреде обавеза ученика наведене су у члану 115. став 1. тачка 2) Закона. Прве две мере могу се изрицати како ученицима основне школе тако и ученицима средње школе (укор директора и укор наставничког већа), док се трећа мера може изрицати само ученицима средње школе (искључење ученика из школе, односно школе с домом).

Не сме се заборавити једна мера о којој говори члан 44. став 3. Закона о основној школи. Реч је о мери удаљења (односно искључења) из школе због учињене теже повреде обавеза ученика, која се изриче ученику којем је престала обавеза похађања школе а омогућено му је да настави школовање до навршених 17 година живота. Истина, Закон о основној школи ову меру не сврстава изричито у васпитно-дисциплинске мере, али нема сумње да то јесте васпитно-дисциплинска мера будући да је удаљење из школе прописано као последица учињене теже повреде обавеза ученика.²³

²³ Изгледа да је ова мера, односно одредба Закона о основној школи која је прописује, ипак заборављена приликом израде текста Закона. Да се то није десило, вероватно не би настала апсурдна ситуација да се ученик којем је престала обавеза похађања школе а омогућено му је да настави школовање до навршених 17 година

9.3. Васпитно-дисциплинске мере за повреде забрана

Васпитно-дисциплинске мере за повреде забрана дискриминације, насиља и злостављања наведене су у члану 115. став 1. тачка 3) Закона.

Прва од наведених мера јесте премештај у другу основну школу ученика који похађа пети, шести, седми или осми разред основне школе. Ова мера се изриче на основу одлуке наставничког већа, а њено извршење зависи од сагласности родитеља, односно старатеља ученика. Приликом тражења сагласности за извршење мере, родитељ, односно старатељ ученика мора бити обавештен о томе у коју школу и на које време се ученик премешта.

Друга од наведених мера јесте престанак својства ученика средње школе у тој школској години, без права на наставак образовања у истој школи, а ученику смештеном у школи са домом – престанак својства ученика у школи и права на смештај у дому у тој школској години, без права на наставак образовања у истој школи и смештај у истом дому. Ову меру изриче наставничко веће а на основу одлуке наставничког већа директор доноси решење о искључењу ученика из школе.

9.4. Изрицање васпитних и васпитно-дисциплинских мера

Васпитна мера изриче се без вођења васпитно-дисциплинског поступка, док је пре изрицања васпитно-дисциплинске мере неопходно спровести такав поступак. То, међутим, не значи да се васпитна мера може изрећи без било каквог поступка. Напротив, пошто је за изрицање било које мере неопходно утврдити одговорност ученика за учињену повреду, јасно је да је нека врста, макар елементарног, поступка неопходна. Тај упрошћени поступак, у којем се ученику мора омогућити да се изјасни о ономе што му се ставља на терет, треба уредити општим актом школе.

Васпитна и васпитно-дисциплинска мера изричу се у школској години у којој је учињена повреда обавезе ученика (члан 115. став 7. Закона). Овде законодавац „заборавља“ да помене повреде забрана, па не преостаје ништа друго него да се тај пропуст посматра као обична омашка и да, ради избегавања настанка правне празнине, исказ законодавца проширимо и на повреде забрана.

До када се мера примењује, Закон не каже, осим у случају искључења из средње школе, када се својство ученика средње школе и право на смештај у дому губи за школску годину у којој је мера изречена, док право на школовање у истој школи и смештај у истом дому ученик трајно губи. У недостатку законског одговора на питање трајања васпитне и васпитно-дисциплинске мере, принуђени смо да нагађамо о намери законодавца у том погледу и мислим да се може закључити да је законодавац имао намеру да примену мере ограничи на крај школске године у којој је мера изречена.

И законско решење да се мера може изрећи само док траје школска година у којој је повреда учињена, као и претпостављено законско решење о ограничењу трајања мере на крај те школске године, заслужују критику. Она стављају у неједнак положај ученике, на тај начин што могућност изрицања васпитне и васпитно-дисциплинске мере и дужину њихове примене суштински везују не за тежину повреде, степен кривице или друге важне околности, него за потпуно неважну чињеницу у ком делу школске године је повреда извршена. Тако ће се

живота, удаљава из школе због учињене теже повреде обавеза, али не и због повреде забране, чије су последице, по правилу, теже (!!).

према ученику који је повреду извршио на почетку школске године мера примењивати скоро целе школске године, а према ученику који је то учинио при крају школске године она се може примењивати свега неколико или и само један дан, а можда, због краткоће времена, неће моћи да буде изречена ни у првом степену (?!). Могућност да мера уопште не буде изречена нарочито увећавају следеће околности:

1) двостепеност поступка изрицања мере – мера се сматра изреченом тек кад одлука о њеном изрицању постане коначна;

2) обавеза предузимања мера појачаног васпитног рада пре изрицања мере – реч је о раду који, по природи ствари, траје бар неколико недеља;

3) пре доношења решења директора о мери премештања у другу основну школу и о мери искључења из школе потребно је прибавити одлуку наставничког већа, а за извршење мере премештања у другу основну школу – и сагласност родитеља, односно старатеља ученика.

Сва неправичност, па и бесмисленост наведеног решења посебно се јасно види када се ради о најтежим васпитно-дисциплинским мерама – о премештању у другу школу (за ученике основне школе) и искључењу из школе (за ученике средње школе). Тако би ученик којем је мера премештања у другу школу изречена на почетку школске године, у школи у коју је премештен провео готово целу школску годину, односно толико би провео у статусу искљученог ученика, ако му је таква мера изречена, а ако је нека од ове две мере изречена пред крај школске године, на пример у августу, њихово извршење не би ни било могуће, па се поставља и питање смисла њиховог изрицања. Далеко боље решење било би да се макар наведене најтеже мере изричу у одређеном временском трајању, на одређени број месеци, већ према тежини повреде, кривици и другим околностима.

Нажалост, следи представљање једне још веће законодавчеве грешке. Као што је раније речено, мера премештаја у другу основну школу ученику се, због повреде забране, изриче само уз сагласност његовог родитеља, односно старатеља. Оставићемо по страни то што, по мом мишљењу, законодавац непотребно и нецелисходно поставља тај услов.²⁴ Оно што заиста запрепашћује јесте последица која наступа у случају да родитељ, односно старатељ ученика не да сагласност за његов премештај. Тешко је у то поверовати, али овакав закључак ван сваке сумње следи из одредаба Закона: *у том случају ученику се не може изрећи било каква васпитна или васпитно-дисциплинска мера (?!).* То је тако због тога што Закон за повреду забране коју учини ученик основне школе предвиђа само једну васпитно-дисциплинску меру – премештај у другу школу. Без сагласности родитеља, односно старатеља мера премештаја се не може извршити а ниједна друга мера није прописана. Тако ученик који учини повреду забране дискриминације, насиља и злостављања, а реч је, по правилу, о делима с нимало безазленим последицама, срећно избегава било какву васпитно-дисциплинску санкцију и, уз благослов родитеља, може безбрижно да настави чињење повреда забрана у истој школи.²⁵

²⁴ Одредба члана 43. став 2. Закона о основној школи, која је престала да важи ступањем на снагу Закона, за изрицање и извршење мере премештаја ученика у другу школу није постављала сагласност његових родитеља, односно старатеља као услов.

²⁵ Ако је законодавац пошао од претпоставке да ће родитељи, схватајући то као интерес своје деце, без проблема и по правилу давати сагласност за премештај у другу школу, онда он показује беспримерну наивност или бар неопростиву необавештеност. Додуше, изван притисак на родитеље могу представљати одредбе члана 45. ст. 8. и 9. Закона, према којима се против родитеља, односно старатеља детета и ученика покреће прекршајни или кривични поступак у случају насиља и/или злостављања испољених од стране ученика, његовог родитеља или старатеља над запосленима у установи. За такво поступање прописана је за родитеља, односно старатеља казна у

Треба напоменути да се у пракси већ поставило питање у вези са изрицањем мере премештаја у другу школу. Као што је речено, та мера се изриче на основу одлуке наставничког већа и уз сагласност родитеља, односно старатеља ученика. Поставља се питање: када треба захтевати ту сагласност – пре вођења дисциплинског поступка, пре доношења одлуке наставничког већа, пре доношења решења директора о изрицању мере или после свих тих радњи? На први поглед чини се логичним да сагласност треба тражити пре доношења решења директора о изрицању мере, а после доношења одлуке наставничког већа. То јесте, свакако, могућ одговор на постављено питање. Међутим, тако бисмо могли доћи у ситуацију да, у случају изостанка сагласности, директор доспе у дилему какво решење да донесе, а он је некакво решење обавезан да донесе будући да се васпитно-дисциплински поступак окончава решењем (члан 114. став 4). У случају одбијања сагласности бесмислено је донети решење за које се унапред зна да не може бити извршено. Али, нема смисла ни доношење решења о ослобађању ученика од одговорности (јер је његова одговорност већ утврђена) нити решења о обустављању поступка (из којих разлога?). Остаје, дакле, као најмање лоша могућност да директор донесе решење о премештају у другу школу и да тек потом, још тачније – по коначности тог решења, затражи сагласност родитеља, односно старатеља ученика. Овој могућности иде у прилог још једна околност. Против решења о изреченој мери премештаја у другу школу ученик, односно његов родитељ или старатељ има право да поднесе жалбу школском одбору. Постојање тог права не би имало много смисла ако је законодавац имао на уму да се од родитеља тражи сагласност пре доношења решења о изрицању мере премештаја. Редослед потеза овде, дакле, изгледа овако: доношење одлуке наставничког већа о премештају – доношење решења директора о изрицању васпитно-дисциплинске мере премештаја – тражење, по коначности решења директора, сагласности за премештај ученика од родитеља, односно старатеља ученика – извршење мере по прибављеној сагласности (у договору са школом која прихвата ученика). Сагласност би у том случају имала карактер сагласности на извршење а не сагласности на изрицање мере.

Најзад, не треба заборавити на обавезу школе да пре изрицања мере предузме неопходне активности појачаног васпитног рада из члана 113. став 1. Закона (члан 115. ст. 3. и 4). Према одредби члана 115. став 5. Закона, ако предузете мере доведу до позитивне промене понашања ученика, неће му се изрећи мера и поред његове одговорности за повреду обавезе или забране, већ ће се поступак обуставити. Ипак, уколико је учињеном повредом забране дискриминације, насиља и злостављања озбиљно угрожен интегритет другог лица, ученику ће се изрећи мера и поред позитивне промене његовог понашања.

9.5. Упутства за изрицање васпитних и васпитно-дисциплинских мера

С обзиром на то да је за повреде обавеза ученика прописан већи број различитих мера, орган који изриче меру треба да има у виду више околности приликом избора мере према ученику.

Он, пре свега, треба да има у виду сврху изрицања мере, која треба да буде више васпитног него казног карактера, али ипак довољно ефикасна да на учиниоца (специјална

висини од 30.000 до 50.000 динара (члан 164. Закона). Ипак, овим одредбама нису обухваћене повреде забране дискриминације, нити насиље и злостављање које ученици врше према другим ученицима или према одраслим лицима која нису запослена у школи (?!).

превенција) и друге ученике (генерална превенција) утиче да не врше повреде обавеза које имају (*Omnis poena non tam ad delictum pertinet, quam ad exemplum. – Quintilianus – Decl*)*.²⁶

Треба водити рачуна и о олакшавајућим и отежавајућим околностима, међу којима треба обратити пажњу на:

1) тежину повреде (*Poena debet commensurari delicto. – Sec. Marcianus – D. 48, 19, 11, pr.*)*;²⁷

2) степен урачунљивости и кривице ученика (*Ne maior poena quam culpa sit. – Cicero*)*;²⁸

3) узраст и психофизичко стање ученика (*In omnibus fere poenalibus iudiciis et aetati et imprudentiae succurritur. – Paulus – D. 50, 17, 108*)*;²⁹

4) кајање због учињене повреде (*Quem paenitet pecasse, paene est innocens. – Seneca*)*;³⁰

5) тежину последице која је наступила повредом;

6) раније чињење повреда обавеза ученика (*Multiplicata transgressione crescat poene inflictio. – Sec. Saturninus – D. 48, 19, 16, 10*)*;³¹ итд.

За једну повреду обавеза ученик не може бити два пута (дисциплински) кажњен, нити му се за исту повреду обавеза могу изрећи две васпитно-дисциплинске мере (*Idem delictum non debet bis puniri. – Sec. Paulus – D. 48, 2, 14*)*.³²

10. Правна средства против решења о дисциплинској мери

Закон на јединствен начин за ученике основне и средње школе уређује правну заштиту пред органом школе (школским одбором) против решења о изрицању васпитно-дисциплинске мере. Ово је још једно добро решење у Закону, пошто су одредбе закона о основној и средњој школи, којима је то питање било уређено пре његовог ступања на снагу, правиле неоправдану разлику између ученика основне и средње школе.

Према одредби Закона (члан 115. став 11), против решења о утврђеној одговорности и изреченој васпитно-дисциплинској мери ученик, односно његов родитељ или старатељ има право да поднесе жалбу школском одбору у року од три дана од дана пријема тог решења.

Школски одбор је дужан да о жалби, која задржава извршење решења директора, донесе одлуку у року од 15 дана од дана достављања (члан 115. став 12. Закона). Закон не каже ништа о врсти одлука које школски одбор може донети одлучујући по жалби. Сматрам да на то питање треба одговорити у општем акту. С обзиром на то да се васпитно-дисциплински поступак спроводи применом правила општег управног поступка, логично је да у општем акту врсте одлука које у другом степену доноси школски одбор буду утврђене полазећи од тих правила.

Против решења о искључењу ученика из средње школе или школе са домом Закон утврђује и могућност судске заштите. Против таквог решења, ученик, његов родитељ, односно старатељ има право да покрене управни спор.

Закон не утврђује право на жалбу школском одбору нити право на судску заштиту против одлуке о изрицању васпитних мера. Ако је намера законодавца била да такво право не

²⁶ Казне се не одређују само за учињени деликт, него и за пример другима.

²⁷ Казна треба да буде одмерена према деликту.

²⁸ Нека казна не буде тежа од кривице.

²⁹ При изрицању скоро сваке казне води се рачуна о узрасту и неразборитости делинквента.

³⁰ Ко се каје због тога што је погрешно, скоро да је невин.

³¹ За поновљен преступ казна се пооштрава.

³² Исти деликт не треба двапут кажњавати.

призна, тиме је он дошао у директну колизију с одредбом Устава Републике Србије о праву сваког лица на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу (члан 36. став 2).

Пошто ученик, без сумње, има право на то да се и о његовој одговорности за лакше повреде обавеза ученика одлучи применом важећих прописа и других аката, онда он несумњиво има право и на заштиту тог права – *Ubi ius, ibi remedium*.³³ Такав закључак се може извести и из једне од новијих одлука Уставног суда,³⁴ према којој право на правно средство, из члана 36. став 2. Устава, припада сваком лицу непосредно на основу Устава, што значи и онда када га закон није предвидео. Према се одлука Уставног суда односи на другу материју, може се очекивати да слична судска одлука буде донета и у материји правне заштите против решења о васпитној мери. Зато је упутно у решење о васпитној мери унети упутство о правном средству – право на жалбу као и у случају изрицања васпитно-дисциплинске мере.

Поред интерне и судске заштите, Закон, за разлику од раније важећег Закона о основама система образовања и васпитања, предвиђа могућност подношења захтева Министарству просвете ради заштите права ученика (члан 111). Такав облик заштите предвиђао је Закон о средњој школи али не и Закон о основној школи, што је био још један случај неоправдане разлике у положају ученика основне школе у односу на ученике средње школе, што је Закон отклонио.

Према одредбама Закона, ученик, његов родитељ, односно старатељ, који сматра да су му повређена права утврђена тим или посебним законом, доношењем или недоношењем одлуке након подношења пријаве, приговора или жалбе, односно ако је повређена забрана из чл. 44. и 45. Закона или неко од права ученика из члана 103. Закона, што утиче на статус ученика, има право да поднесе захтев за заштиту права Министарству, у року од осам дана од дана сазнања за повреду својих права.

Ако оцени да је захтев за заштиту права основан, Министарство ће у року од осам дана од дана пријема захтева упозорити школу и одредити јој примерен рок за отклањање повреде закона, а ако школа не поступи по упозорењу, Министарство ће одлучити о захтеву.

Ову могућност заштите свакако не треба потцењивати, али се њоме не може надокнадити пропуштање законодавца да утврди правну заштиту у виду жалбе против решења о изреченој васпитној мери. Против таквог решења се, у ствари, захтев за заштиту права пред Министарством и не може употребити, пошто је он, према слову Закона, ограничен на повреду права ученика доношењем или недоношењем одлуке по пријави, приговору или жалби, на повреду забране из чл. 44. и 45. Закона или неко право ученика утврђено чланом 103. Закона, али само под условом да то утиче на статус ученика.

³³Где је право, ту има и правног лека.

³⁴ Одлука Уж. број 37/2009 од 1. октобра 2009. године, објављена у „Службеном гласнику РС“, број 96/2009, од 23 новембра 2009. године.